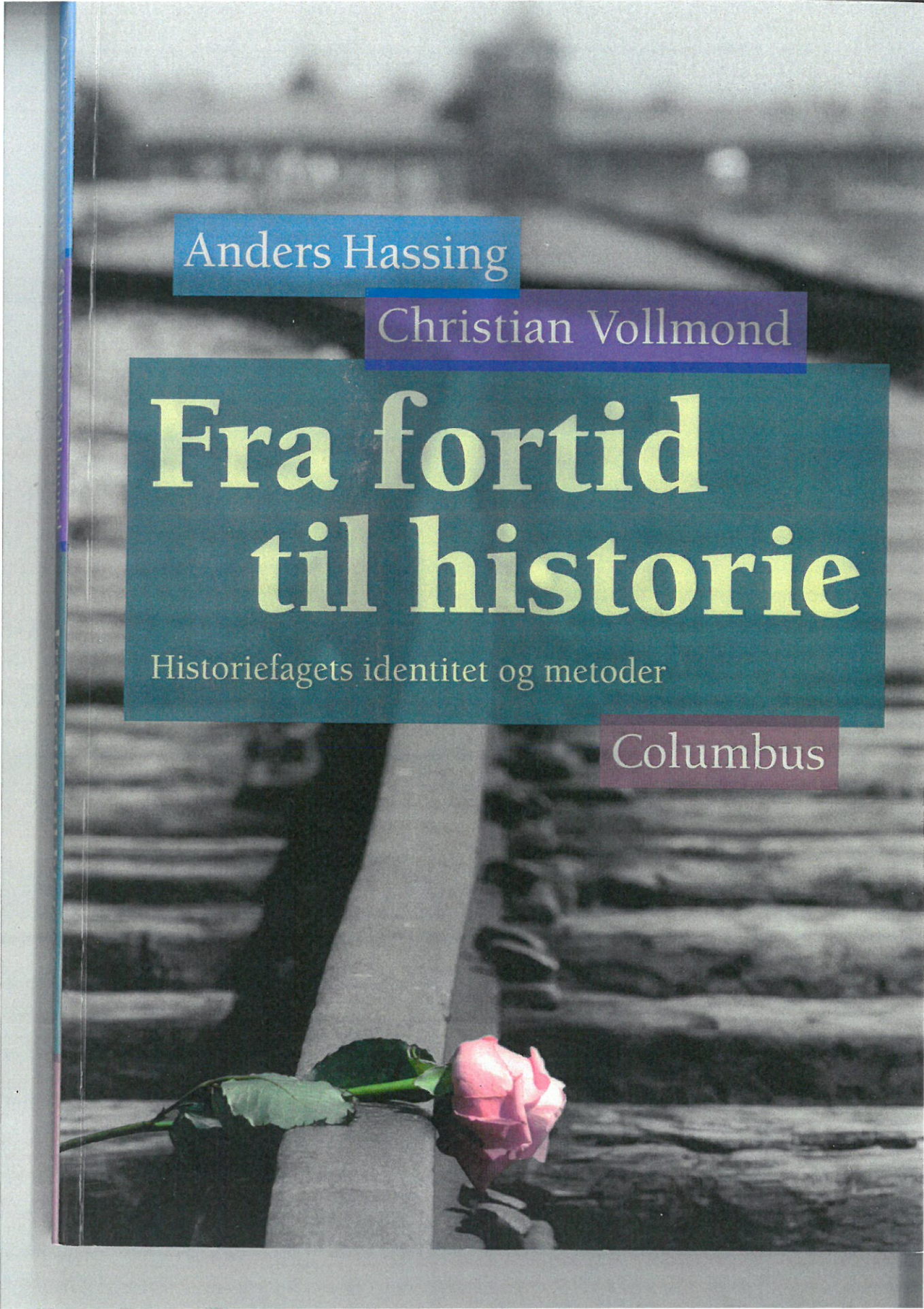

The background of the book cover is a black and white photograph of a stone wall with a single pink rose resting on a ledge in the foreground. The rose is in sharp focus, while the wall and background are blurred.

Anders Hassing

Christian Vollmond

Fra fortid til historie

Historiefagets identitet og metoder

Columbus

✱ **Erindringssted:**

Et sted eller en genstand, der får knyttet en særlig fortid til sig, og som ofte bruges til at vedligeholde en kollektiv erindring.

✱ **Historiekultur:**

Måden, mennesker omgås og forholder sig til fortid på.

Pierre Nora: Erindringssteder

Forskningen i **erindringssteder** er et eksempel på en tilgang til historiefaget, der ikke kun fokuserer på viden om fortid, men i høj grad forsøger at gøre denne viden relevant for vores nutid – og fremtid.

Det var den franske historiker Pierre Nora (f. 1931), der med sit værk fra 1984, *Les lieux de mémoire*, introducerede forskningen i erindringssteder. 'Erindringssteder' er en oversættelse af Pierre Noras bogtitel og henviser til, at nogle "steder" får knyttet en særlig fortid til sig. "Stederne" er ikke kun fysiske steder, men dækker faktisk over alle mulige forskellige ting. Det kan fx være en sang, en særlig figur, en statue, et ordsprog og meget mere. Erindringshistorie er forskning i, hvordan mennesker forholder sig til og bruger fortid; det man også kan kalde deres **historiekultur**.

Inden for videnskabsfaget historie fører forskningen i erindringssteder til et skift i fokus: fra at studere fortid til at studere fortidstolkninger og historiebrug. Dette kan bl.a. ses som et resultat af postmodernismens indflydelse på historiefaget, hvor forestillingen om at kunne rekonstruere fortid endeligt opgives. I stedet vendes fokus til, hvordan fortid bruges, både hos individer og grupper.

I kapitel 1 brugte vi begrebet kollektiv erindring (se side 17) som betegnelse for, hvordan grupper bruger fortid til at skabe en fællesskabsfølelse. Disse fælles referencer kan netop studeres som erindringssteder. Det er steder, hvor et fællesskabs kollektive erindring bliver konkret. Fx i form af en mindehøjtidelighed for døde medlemmer af fællesskabet, fejring af tidligere sejre/nederlag eller en sang, hvis tekst handler om fællesskabet.

Erindringssteder

Typiske problemstillinger	Hvordan er en bestemt fortidig begivenhed blevet brugt i eftertiden? Hvad mindes man og hvorfor? Hvordan har fortolkningen af en fortid ændret sig over tid og hvorfor?
Valg af kilder	Der kan være tale om fysiske steder (fx monumenter og mindesteder) og genstande eller tekster og billeder. Ofte inddrages også populærkultur som kilder, fx sange, flyers, læserbreve, demonstrationer og film, til belysning af hvordan man har fortolket erindringsstedet.
Årsagsforklaringer	Fortolkninger af fortid ændres over tid. Vi erindrer noget af en grund – ofte som resultat af en aktiv erindringspolitik, der er blevet ført og føres i forbindelse med nationalstaternes opståen.

Ligesom de andre kulturelle tilgange til historie er erindringshistorie altså også et forsøg på at demokratisere faget. Men i modsætning til de tilgange, hvis fokus er på de oversete mennesker eller grupper i fortid, lægger en erindringshistorisk tilgang ofte vægt på almindelige menneskers forhold til historie og fortid i nutiden.

Den erindringshistoriske tilgang har gjort det nødvendigt at skabe en anderledes historisk metode. Mens den traditionelle kildekritik (se kapitel 2) er et redskab til at afdække fortidige forhold, er den erindringshistoriske metode lavet til at afdække, hvordan fortidige forhold og begivenheder er blevet tolket og brugt i eftertiden.

Pierre Nora introducerer i den forbindelse en skelnen mellem erindringsstedernes 1) materielle, 2) symbolske og 3) funktionelle lag. Med det materielle lag menes erindringsstedets oprindelse og udformning: Hvad er det lavet af? Hvem har skabt det? osv. Da erindringssteder ikke alle er fysiske, skal dette forstås i bred forstand. Hvis man fx vil studere en bestemt sang eller et ordsprog som erindringssted, er de jo ikke "lavet" af noget fysisk.

Med det symbolske lag menes de betydninger, erindringsstedet i dag tillægges – og hvilke betydninger det har været tillagt over tid. Man kan fx gennem gamle avis-

Erindringssteder

- med betydning for den danske nationalstat

Pierre Noras teori om erindringssteder tog udgangspunkt i dannelsen af nationalstater i Europa. Netop disse, mente Nora, var aktive udøvere af en særlig erindringspolitik, der havde til hensigt at understøtte det politiske projekt. I dansk sammenhæng fik især krigen mod Preussen i 1848-50 og 1864 stor betydning og blev knyttet til en række erindringssteder.

Man kan bl.a. pege på:

- Billedhuggeren Bissens "tapre landsoldat", der blev opstillet i Fredericia til minde om en militær sejr
- Små porcelænsfigurer af Bissens "tapre landsoldat" – udbredt i hele landet
- Sange som "Mallebrok er død i krigen" og "Langt højere bjerge"
- Sætninger som "Danmark til Ejderen", "Hvad udad tabes skal indad vindes" osv.
- Bogen "Fyrre fortællinger af fædrelandets historie"

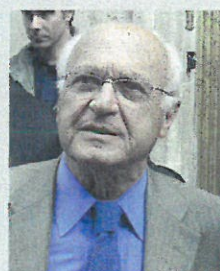
Historieteoretiker: Pierre Nora

Pierre Nora (f. 1931), fransk historiker, medlem af Det Franske Akademi fra 2001.

Citat: *Historie og erindring er langt fra synonyme, snarere er de i dag fundamentalt i modstrid. Erindring er liv, født af levende samfund i disses navn. Den forbliver i konstant forandring, åben til dialektikken mellem at huske og glemme, ubevidst om sin konstante omformning, sårbar over for manipulation ...*

Historie, derimod, er rekonstruktionen, altid problematisk og ukomplet, af noget, som ikke længere er. Erindring er altid et aktuelt fænomen, et bånd, som knytter os til nutid; historie er en repræsentation af fortiden.

Værk: *Les lieux de mémoire*.

Metodeopslag: Erindringssteder

Når man arbejder med erindringssteder, er udgangspunktet en analyse af 'stedernes' materielle, symbolske og funktionelle lag.

På baggrund heraf kan man opstille en række spørgsmål, man kan søge at besvare, som du kan se i nedenstående skema. Afhængigt af hvilken type erindringssted man ønsker at undersøge, fx en sang, en statue eller en fest, kan det være nødvendigt at tilføje eller fjerne enkelte spørgsmål. Skemaet er især rettet mod materielle erindringssteder som mindesmærker og monumenter.

Spørgeskema til erindringssteder

Materielt lag:	Hvor?
	Hvem har lavet/skabt det?
	Hvad er det lavet af?
	Hvad forestiller det?
	Hvordan er det opstået/iscenesat? (villede/ikke-villede)
	Hvornår er det lavet/opstået?
	Hvordan er afsender (hvem står bag) <-> modtagerforholdet (hvem er det henvendt til?)
Symbolsk lag:	Hvilken betydning tillægges det? Hvorfor?
	Hvilken betydning har det tidligere været tillagt?
	Hvorfor blev det opført?
	Hvilket erindringspolitisk sigte ligger bag?
	Hvorfor den valgte placering?
Funktionelt lag:	Hvad bruges det til?
	Hvem bruger det?
	Hvordan stemmer brugen overens med intentionen?

Stormen på København – et folkeligt oprør eller modstand mod de fremmede?

Når man taler om Stormen på København, henvises til en begivenhed natten mellem den 10. og 11. februar 1659. Her blev et svensk angreb på København afvist, hvilket på sigt ledte til afslutningen på svenske-krigene 1658-1660. Denne fortid er i nutiden både et materielt og

immaterielt erindringssted. Rent fysisk kan man i porten på Christiansborg se en mindesmærke over begivenhederne, der blev opsat i forbindelse med 250-års-jubilæet i 1909. Det materielle monument er analyseret i nedenstående analyseskema.

Som ikke-fysisk erindringssted har Stormen på København en længere historie. Allerede

året efter begivenhederne begyndte man at mindes disse med en taksigelsesfest. Denne tradition, der døde ud efter ca. 50 år, lagde vægt på, hvordan Gud havde beskyttet byen, og at sejren havde været kongens fortjeneste. Desuden mindedes man på forskellige måder det forhold, at byens borgere havde taget del i forsvaret. I forbindelse med belejringen hjalp de københavnske borgere med at opføre volde, og de unge mænd blev også bevæbnet og trænet for at kunne tage del i forsvaret. Ved selve stormen var der ankommet forstærkninger, og borgerne var primært placeret steder, hvor de ikke kom i kamp. Borgernes støtte skal dog ses i sammenhæng med, at de blev stillet store politiske fremskridt i udsigt til gengæld. Borgerne havde på denne tid ingen politisk indflydelse, men fik i 1661 kraftigt udvidet deres politiske rettigheder af kongen. Borgernes deltagelse blev i den officielle mindekultur brugt til at vise, hvor kongetro de havde været, mens borgernes egen mindekultur lagde vægten på, hvor betydningsfulde de havde været for forsvaret, og hvilke politiske fremskridt de havde opnået.

I århundrederne efter dukkede Stormen på København jævnligt op i teaterstykker og sange, men med skiftende nutidsvinkling. Stormen på København er siden blevet brugt både af kvindesagsforkæmpere og i forbindelse med den store politiske debat i 1909 om forsvarsanlæggene rundt om København. Netop dette 250-års-jubilæum blev også anledningen til at opføre et mindesmærke for begivenheden. Oprindeligt skulle mindesmærket have været opsat på Københavns Rådhus, men det blev afvist. Flertallet i Borgerrepræsentationen mente ikke, at mindemærkets forherligelse af

kongen var passende på det demokratiske rådhus.

I 2008 var Stormen på København igen på dagsordenen hos borgerrepræsentationen. Allan Mylius Thomsen og Gorm Gunnarsen fra Enhedslisten stillede forslag om en større markering af 350-året i 2009. De ønskede, at man skulle fejre de københavnske borgeres forsvarsvilje – og det, de så som fødslen af det københavnske og senere danske demokrati. Denne fortidsfortolkning fandt opbakning hos både de konservative og Venstre, mens Socialdemokraterne og de radikale var mindre entusiastiske. Denne fortolkning var ikke den eneste, der kom i spil den 11. februar 2009. Ved mindesmærket i porten på Christiansborg stod Akademisk Skytteforening bag en kransophængning, hvor Livgardens chef, Lasse Harkjær, holdt tale. Her kobledes han de københavnske borgeres forsvarsvilje sammen med de danske soldater i Afghanistan, som i hans fortolkning også udviste forsvarsvilje. Den samme fortid kan med andre ord fortolkes og bruges meget forskelligt i lyset af samtiden og fremtidsforventningerne.

Analyseskema

Materielt lag:

Hvor?

Porten ved Christiansborg, det danske parlament

Hvem har lavet/skabt det?

Arkitekt Martin Nyrop i samarbejde med en gruppe københavnske borgere, der stod bag initiativet til at opsætte et mindesmærke.

Hvad er det lavet af?

Sten og metal

Hvad forestiller det?

Det består af en tavle i midten, med en figur (buster) på hver side og en større en ovenover. Den største buste øverst i midten forestiller kong Frederik den 3., mens de mindre på hver side forestiller kendte borgere, der deltog i forsvaret. Til venstre ses Hans Nansen, den daværende borgmester. Han er især kendt for sin indsats i kampen for bedre forhold for borgerne. Til højre ses Frederik Thuresen, der ledte borgerbevægelsen.

Kongen har en laurbærkrans på hovedet i romersk stil. Ved kongen står der "I min rede vil jeg dø", altså at han ikke vil forlade København. Tillægger kongen en stor offervilje over for København. På mindetavlen står der "1659 / 1909 - Ellevte februar - Københavns borgere satte dette mindesmærke til ihukommelse af fædrenes tapperhed og enighed som friede byen fra undergang og frelste Danmarks rige" - De kalder de fortidige mennesker for "fædre" og laver dermed en direkte kobling mellem fortid og dem selv. Disse "fædre" tillægges æren for at have reddet København og Danmark gennem "tapperhed og enighed".

Hvordan er det opstået/iscenesat? (villede/ikke-villede)

Opstået på baggrund af bevidst initiativ. Borgere i København, indsamling af penge til finansiering.

Hvornår er det lavet/opstået?

1905: Initiativet startes

1909: Overrakt til Borgerrepræsentationen, afvist.

1912: Monumentet færdiggjort – udstillet for at indsamle yderligere midler

1918: Opsat og afsløret i porten på Christiansborg

Hvordan er afsender (hvem står bag) <-> modtagerforholdet (hvem er det henvendt til)?

Borgere, der støttede Højre og Venstre i diskussionen om "forsvarsspørgsmålet" (se længere nede) <-> Andre borgere, der kunne påvirkes politisk gennem identifikation med en særlig fortidsfortolkning

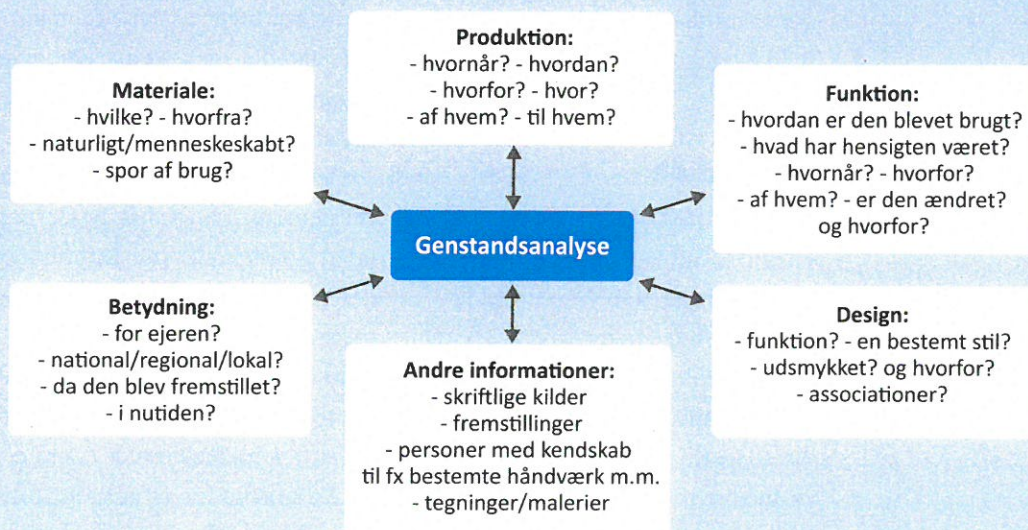
Metodeopslag: Genstandsanalyse

I modsætning til fx tekster og billeder er genstande en form for rent fysiske kilder. Man kan nemt kopiere en tekst eller et billede og fx trykke dem i en historiebog, mens genstande normalt skal opsøges, da de ikke nødvendigvis kan flyttes rundt. I de fleste lande findes der særlige institutioner, hvor man udstiller genstande: museer. Der findes mange forskellige slags museer, men en stor del arbejder med at fremstille fortid ved hjælp af genstande, der oftest er fundet ved arkæologiske udgravninger. Genstandene er normalt forsynet med mindre tekster, der forklarer lidt om genstandenes baggrund; hvornår de er fra, hvor de er fundet, m.m.

Genstande kan være vigtige til at belyse fortidige forhold, der ikke har efterladt sig spor i form af tekster eller billeder. Man kan på den måde få viden om menneskers liv på steder og tidspunkter, hvor der ikke findes skriftlige kilder. I andre tilfælde kan man få indblik i "almindelige" menneskers liv, til trods for at disse sjældent har efterladt sig skriftlige kilder.

Når man analyserer genstande, er der en række særlige forhold at være opmærksom på. Ud over at være opmærksom på en række af de forhold, der også gør sig gældende i forbindelse med analyse af andre kilder (se s. 140), skal man lægge mærke til: Hvilket mate-

riale er genstanden lavet af? Hvordan er den blevet produceret? Og hvilken funktion har den haft? Derudover kan det være relevant at bemærke genstandens design, både da det kan give et indblik i en anden tids æstetik, og da det kan fortælle om kontakter med andre områder, kulturer osv. I nogle tilfælde kan også genstandens betydning i samtiden og det geografiske område, hvorfra den stammer, være af stor betydning. Flere af disse spørgsmål skal man enten foretage naturvidenskabelige undersøgelser for at kunne svare på eller finde yderligere oplysninger om genstanden i samtidige bøger, aviser, billeder m.m.

Opgave

Foretag en analyse af en selvvalgt genstand på baggrund af modellen på s. 93. Det kan fx være din mobiltelefon, en gammel mønt eller en cykel.

artikler få indblik i, hvilken betydning grundlovsdag 5. juni har været tillagt på forskellige tidspunkter, eller hvilken betydning man i Danmark i nutiden tillægger 4. maj, hvor man mindes ophøret af den nazistiske besættelse af Danmark i 1945. Ved at studere dette kan man også afdække, hvilke politiske interesser der ligger bag forskellige fortolkninger af fortid – med andre ord undersøge erindringspolitik (se kapitel 1).

Det funktionelle lag handler om, hvordan erindringsstedet bruges, og hvordan brugen stemmer overens med oprindelige intentioner. Lægges der fx mindekranse på stedet? Ved hvilke lejligheder synges sange?

Kritik af de kulturhistoriske tilgange

Historisk antropologi, herunder mikrohistorie, kan gøre fortid levende og interessant. Ved at zoome ind på almindelige mennesker og enkelte individer får vi mulighed for at spejle os i dem og identificere os med dem. Samtidig får vi indblik i andre – og mere dagligdags – forhold i deres liv. Fx hvad de spi-

ste, hvordan de opfattede sig selv – og hvordan de gik på toilettet! I modsætning til tidligere historikeres fortællinger om konger eller andre magtfulde menneskers liv, så er den antropologiske tilgang også et forsøg på at gøre historieskrivningen mere demokratisk ved netop at belyse "almindelige" menneskers liv.

En kritik af de kulturorienterede tilgange, vi har behandlet, er, at de ikke er i stand til at belyse de politiske, økonomiske og sociale forhold i tilstrækkelig grad. Selv om det kan være spændende at høre om en enkelt bondes liv, er det ikke sikkert, at netop denne bonde er repræsentativ. Er han fx rigere eller fattigere end andre? Det kræver en anden tilgang med mere vægt på de generelle strukturelle forhold at sige noget om.

Hvis man har færre penge, er der logisk nok ting, man ikke har råd til, og kulturelle aktiviteter, man ikke kan deltage i. Penge kan give en person adgang til helt andre typer af og former for kultur.

Den mikrohistoriske tilgang bliver nemt for idiografisk og dermed uden generel relevans. Samtidig er der ofte en indbygget modsætning i mikrohistorie: De mennesker og grupper, man kan undersøge, skiller sig voldsomt ud ved netop at være belyst i et kildemateriale. Der er altså en risiko for, at mikrohistorie bliver til anekdoter om nogle tilfældige skæve personer, der måske

nok er fascinerende og underholdende, men samtidig giver et skævt billede af den tid, man beskæftiger sig med. Endelig kan indlevelsen i de fortidige personer nemt lede til en sympati hos historikeren, hvilket giver sig til udtryk i et nostalgisk historiesyn, hvor de fortidige forhold romantiseres.

Erindringshistorie kritiseres af nogle historikere for slet ikke at

være historie. Tilgangens øgede vægt på, hvordan fortidstolkninger er blevet ændret og brugt, fjerner fokus fra den fortid, mange historikere mener er kernen i faget.

Denne forskydning er ganske bevidst i studiet af erindringssteder, og tilgangen er derfor ikke videre anvendelig, hvis man ønsker en bredere og mere indgående viden om fortid.